

Stan obecny i założenia programowe Muzeum Leśnictwa (w organizacji) w Gołuchowie¹

Dokonany dzisiaj objazd terenu i udzielane podczas niego informacje niewątpliwie ułatwiają referowanie zagadnienia. Dał on pewien obraz zarówno tego co już zrobiono, jak i tego w jakim kierunku zmierzają nasze prace — obraz oczywiście bardzo ogólny. Chciałbym go teraz nieco usystematyzować i uściślić, przy czym dzięki dokonanemu objazdowi mogę operować pojęciami już nie abstrakcyjnymi, lecz bardziej określonymi, jednoznacznymi.

Ośrodek kultury leśnej w Gołuchowie — bo tak roboczo nasze tutaj zamierzenia określamy — ma obejmować cztery zasadnicze działy: dwa ściśle ze sobą powiązane, zazębiające się, a mianowicie właściwe muzeum i park dendrologiczno-leśny, trzeci — gospodarstwo szkółkarskie, potrzebne w pierwszej kolejności dla parku dendrologiczno-leśnego, a następnie rozszerzone dla ogólniejszej produkcji, z wykorzystaniem możliwości jakie w tym zakresie daje arboretum gołuchowskie. Dział czwarty obejmuje zwierzyńiec, z jego zasadniczym akcentem — zagrodą dla żubrów. Ten czwarty dział ma również spełniać podwójną rolę: pomocy ochronie przyrody w gospodarce nad ochroną i rozwojem pogłowia żubrów, a równocześnie przyciągającej społeczeństwo atrakcji ośrodka, gdyż żywe zwierzęta zawsze są tym dla publiczności.

Najbardziej ogólnie można powiedzieć, że dotąd zostały podjęte i zrealizowane lub są w trakcie realizacji te prace, które wydawały się oczywiste, które nie budziły wątpliwości, no i które można czy też trzeba było podejmować i realizować natychmiast, na bieżąco.

Chciałbym jednak przy tym zastrzec, że przyjęta kolejność pracy nie świadczy bynajmniej o hierarchii ważności, jaką danemu działowi lub pracom należy przypisywać czy przypisujemy w całości zagadnienia Ośrodka.

Po tych krótkich uwagach ogólnych chciałbym sprawę omówić według tu wymienionych zasadniczych działów Ośrodka. Niewątpliwie działem najważniejszym jest właściwe muzeum — chociaż konkretnych, realizacyjnych prac może najmniej w tym zakresie dotąd wykonano. Złożyły się na to przyczyny obiektywne — to, że główny budynek przeznaczony na właściwe muzeum jest jeszcze zajęty, a wszystkie obiekty wymagają odpowiedniego remontu i adaptacji, przeprowadzonych i przystosowanych funkcjonalnie do potrzeb przyszłej ekspozycji muzealnej oraz to, że te adaptacje powinny właściwie być poprzedzone — a co najmniej powinny przebiegać równoległe z ustaleniem programu i formy jego ekspozycji.

¹ Referat wygłoszony na 1 posiedzeniu Rady Naukowej Muzeum 26 IX 1977 r.

Głównym budynkiem właściwego muzeum ma być tzw. niegdyś „oficyna”, właściwiej określana jako dawny pałac mieszkalny. Jego częściowo zabytkowy charakter, dodając mu niewątpliwie walorów, utrudnia jego adaptację dla ekspozycji muzeum leśnego. Budynek i pomieszczenia muszą również odpowiadać obowiązującym w tym zakresie przepisom dotyczącym muzealnictwa w ogóle, bhp, ochrony przeciwpożarowej itd. Zlecono więc opracowanie uwzględniającej te sprawy koncepcji funkcjonalnej muzeum. Wykonał ją rzeczoznawca Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki mgr inż. architekt Marian Kubiakowski z Kielc, opierając się na ramowym programie muzeum, opracowanym niegdyś przez Tymczasową Radę Muzeum — w zasadzie pod kierownictwem mgra Smólskiego — oczywiście adaptowanym do warunków w Gołuchowie.

W ekspozycji zamierza się przekazać następujące problemy:

- 1) podstawowe zagadnienia wiedzy o lesie — a więc pojęcie lasu (ekosystemu, biocenozy, struktury lasu) i stan lasów polskich na tle lasów świata;
- 2) rolę lasu w życiu człowieka — a więc znaczenie lasu dla środowiska człowieka, rolę lasu w kulturze, literaturze, sztuce, obronności kraju itd.;
- 3) gospodarcze znaczenie lasu — rodzaje użytków i płodów leśnych, ich znaczenie w gospodarce narodowej;
- 4) samą gospodarkę leśną — działy gospodarki, systemy, metody, sposoby administrowania;
- 5) przekrój historyczny leśnictwa;
- 6) naukę i szkolnictwo leśne;
- 7) zagadnienia tematycznie związane z leśnictwem — a więc łowiectwo, ochronę przyrody i środowiska człowieka.

Zakłada się, że w muzeum eksponowane będzie leśnictwo sensu stricto, a sprawy przemysłu i przetwórstwa o tyle, o ile będzie to potrzebne dla zobrazowania leśnictwa.

Forma przekazania tych problemów musi uwzględniać potrzeby wynikające z tematyki oraz możliwości jakie stwarza budynek muzeum. Przygotowanie dokumentacji adaptacji budynku zlecono Biuru Studiów i Projektów Lasów Państwowych w Łodzi z terminem wykonania do stycznia 1978 r. Biuro to jest zresztą głównym wykonawcą wszystkich dokumentacji w Gołuchowie. Bardzo pilną sprawą jest więc opracowanie już w miarę szczegółowego scenariusza muzeum, tak by techniczne potrzeby wynikające z tematyki i forma ekspozycji były w czasie remontu już odpowiednio realizowane.

Jest oczywiste, że niektórych eksponatów — ze względów technicznych czy z uwagi na wystrój sal — nie będzie można pokazać w głównym budynku właściwego muzeum. Dlatego do tego celu adaptuje się również odpowiednio drugi budynek — zwany niegdyś „stajnią na Dybulu”. Górne pomieszczenia przystosowane będą na pracownie techniczne i koncepcyjne, natomiast parter — w zasadzie jedna duża sala, poprzegradzana już prowizorycznymi funkcjonalnymi ścinkami — ma również być przeznaczony na ekspozycję. Ponieważ forma i sposób adaptacji tego budynku budziły mniej trudności i wątpliwości, a równocześnie należało znaleźć miejsce na rozwijanie działalności przygotowawczej ekspozycji we wła-

ściwym, pełnym muzeum już podczas trwania remontu budynku głównego — prace nad adaptacją budynku drugiego już rozpoczęto. Dokumentacja jest gotowa, a wykonawca zobowiązał się wykonać remont do końca 1977 r.

Jest również oczywiste, że niektóre zagadnienia lepiej będzie pokazać nie w sposób kameralny, lecz „na żywo”, a niekiedy w formie skansenu. Dotyczy to takiej chociażby sprawy jak różnicowanie siedlisk leśnych. W tym celu zamierza się więc wykorzystać zwłaszcza leśną część parku dendrologiczno-leśnego. Docent dr Król z Akademii Rolniczej w Poznaniu opracował już typologicznie tę część parku, a niektóre wyniki jego pracy dały się zauważyć podczas objazdu parku.

Tu następuje więc wspomniane przeze mnie ściśle powiązanie właściwego muzeum z parkiem. Ten ostatni widzi się po prostu jako żywe, zielone muzeum, jego integralną część.

Oczywiście zamierza się również restytuować park dendrologiczny. Przez wiele lat został on, niestety, mocno zaniedbany. Wiele bardzo cennych i rzadkich okazów drzew i krzewów zostało zagłuszonych przez dziko rozrastające się drzewa i krzewy rodzime lub mniej wartościowe. Inwentaryzacja parku była co prawda już niegdyś wykonana, lecz w znacznej części zdezaktualizowała się. Zlecono więc zespołowi specjalistów — głównie z Kórnika — pod bezpośrednim kierownictwem prof. Bugały i przy współdziałaniu prof. Białoboka — ponowną inwentaryzację parku oraz opracowanie programu jego rekonstrukcji, przywrócenia jego typu i charakteru. Prace te mają być wykonane w ciągu bieżącego i przyszłego roku. Prace porządkowe, nie budzące wątpliwości, zostały albo już wykonane, albo są wykonywane na bieżąco.

Poza swoją rolą muzealną i botaniczno-dydaktyczną, park pełnić będzie równocześnie funkcję rekreacyjno-wypoczynkową. Z myślą o tym na terenie parku odnowiono i wytyczono ścieżki spacerowe, zbudowano mostki nad przepływającą przez park rzeczką, częściowo ustawiono ławki w widokowo atrakcyjniejszych miejscach, kosze na śmieci itd. Dobudówkę przy głównym budynku muzeum przeznaczono i adaptowano na — już czynną — kawiarenkę, a niewielki obiektik niedaleko wejścia do parku przystosowano na kiosk pamiątkarski.

Wspomniana już rekonstrukcja i nawet zamiary wzbogacenia parku wymagają produkcji odpowiednich sadzonek, a więc uruchomienia gospodarstwa szkółkarskiego. Wiąże się to zresztą z koniecznością odrestaurowania dawnego tzw. „ogrodnictwa” w parku. To zamierza się połączyć z obowiązkiem wynikającym już z innych przesłanek, a mianowicie realizacją Uchwały Rady Ministrów o ogólnym rozwoju produkcji szkółkarskiej do celów zadrzewieniowych i ozdobnych. Chodzi po prostu o wykorzystanie możliwości wynikających z posiadanego zaplecza nasion, zrzewów itd. w arboretum. W nikłym na razie rozmiarze tę produkcję już zapoczątkowano. Wykorzystując tzw. „ogrodnictwo” w parku jako rozsadnik, zamierza się w sąsiedztwie parku, na przejętych z Funduszu Ziemi terenach, założyć co najmniej 10-hektarową produkcyjną szkółkę zadrzewieniową. Ma ona zaopatrywać w sadzonki przede wszystkim woj. kaliskie, a także inne województwa. Zakłada się, że taka szkółka będzie również momentem propagandowym dla Gołuchowskiego Ośrodka Kultury Leśnej i dobrym obiektem dydaktycznym. Dla opracowania progra-

mu działalności tak pomyślanego gospodarstwa szkółkarskiego powołany został w Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych w Poznaniu zespół pracowniczy, który do połowy października 1977 r. ma przygotować odpowiedni program.

Ostatnim dziełem Ośrodka jest zwierzyniec. Zagroda dla żubrów zlokalizowana jest poza terenem parku, obejmuje nieco ponad 20 ha. Przewidziana jest na 7—8 zwierząt — obecnie jest ich 5 (brak właściwie możliwości powiększenia). Nadwyżki zwierząt, których można oczekiwać w stosunkowo krótkim czasie, trzeba więc będzie wysyłać do innych ośrodków. Natomiast stado w tej chwili uformowane może być utrzymywane przez dłuższy okres. Stadnik jest obcy w stosunku do wszystkich osobników żeńskich.

Obok zagrody żubrów, jako jej uzupełnienie, zamierza się utworzyć mniejszą zagrodę pokazową dla zwierząt łownych. Dążyć się również będzie do wzmożenia liczebności ptactwa — zwłaszcza kaczek — na stawach w parku. Obecnie — w stosunku do istniejących możliwości — jest ich tam bardzo mało. Wskazane to jest również dla utrzymania angielskiego stylu parku.

Tak wyglądają — w ogólnych ramach — stan i najistotniejsze zamierzenia merytoryczne Rady Naukowej w odniesieniu do Ośrodka. Ich konsekwencją są zamierzenia etatowe, administracyjne i skutki finansowe całego przedsięwzięcia.

Dotychczasowe koszty spraw związanych z organizacją Ośrodka wynoszą ok. 12 mln zł. Są to koszty budowy zagrody dla żubrów, dróg dojazdowych, parkingów, adaptacji kawiarni, doprowadzenia wody, oświetlenia i przygotowywanej dokumentacji. Brak dokumentacji i kosztorysów, przede wszystkim na główny budynek właściwego muzeum oraz gospodarstwa ogrodniczego nie daje możliwości określenia przewidywanych kosztów całego przedsięwzięcia. Wydaje się jednak, że należy liczyć się z kwotą 50—60 mln zł.

Do celów administracyjnych Ośrodka zamierza się przystosować budynek przy wejściu do parku, zwany dotąd „kasą”. Wstępnie przewidywana obsada etatowa Ośrodka wynosić winna ok. 60 osób z tego ok. 15 pracowników naukowych lub technicznych, ok. 10 — administracyjnych i ok. 35 — pracowników fizycznych. Dla tej kadry niezbędne jest przygotowanie odpowiedniego zaplecza mieszkalnego, gdyż na pewno tylko w niewielkim wymiarze można będzie skorzystać z pracowników miejscowych. Zakładając, że zaistnieją również przypadki, że z jednej rodziny pracować będą w Ośrodku 2 osoby — przewiduje się konieczność zapewnienia mieszkań dla 35—40 rodzin. Cztery mieszkania mają być wygospodarowane w budynkach w obrębie Ośrodka; dwa na „Dybulu” obok drugiego budynku właściwego muzeum, jedno (dla stróża) w gospodarstwie szkółkarskim i jedno (również dla stróża) w głównym budynku właściwego muzeum. Dla 36 rodzin wybudowane powinny być dwa bloki mieszkalne po 18 mieszkań każdy — już poza terenem Ośrodka, w osadzie Gołuchów. Prace przygotowawcze są w toku. Najważniejsze, że dzięki wielkiej życzliwości władz woj. kaliskiego w I kwartale 1978 r. zostanie oddanych do dyspozycji lasów państwowych 5 mieszkań w budującym się bloku.

Kończąc moją krótką informację, chciałbym Radzie Naukowej przedstawić dwa zasadnicze wnioski, czy może raczej prośby:

- 1) o akceptację przedstawionych w ogólnych zarysach zamierzeń;
- 2) wyłonienie spośród członków Rady mniejszego już zespołu, z którym na bieżąco, w roboczym trybie, można będzie konsultować różne zagadnienia dotyczące programu właściwego muzeum, scenariusza ekspozycji i inne sprawy. Podkreślałem już, że jest to obecnie chyba najpilniejsze zadanie, gdyż od niego uzależniony jest w znacznej mierze ostateczny zakres i sposób remontu i adaptacji budynków przewidzianych dla muzeum, jak też dalszy przebieg prac inwentaryzacyjnych, porządkowych itp.

Kazimierz Ratajszczak

**ORWNPAN OŚRODEK ROZPOWSZECHNIANIA
WYDAWNICTW NAUKOWYCH
Polskiej Akademii Nauk**

**prowadzi sprzedaż numerów bieżących i archiwalnych „Sylwana”!
Płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym:**

— w księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN

**Adres: Pałac Kultury i Nauki
00-901 Warszawa**

— w Ekspozyturach ORWNPAN
w Poznaniu

**ul. Mielżyńskiego 27/29
61-725 Poznań**

w Krakowie

**ul. Sławkowska 17
31-016 Kraków**

we Wrocławiu

**pl. Wolności 7, I p.
50-071 Wrocław**

w Katowicach

**ul. Bankowa 14, paw. D, I p.
40-007 Katowice**